

20. YÜZYIL KAZAK EDEBİYATI YAZARLARINDAN GABİT MÜSİREPOV'UN EDEBİ KİŞİLİĞİ

LİTERARY PERSONALİTY 20TH CENTURY OF KAZAKH LİTERATURE WRİTER GABİT MÜSİREPOV

Ekrem Demir*

Özet

20. yüzyıl Kazak-Sovyet edebiyatının önemli yazarlarından biri de Gabit Müsirepov'dur. I. Dünya Savaşı, Bolşevik İhtilali, II. Dünya Savaşı gibi büyük olaylara şahit olan yazar, bu olayların Kazak topraklarındaki yansımalarını edebî bir dille anlatır. Hikâye, povest (basit kurgulu uzun hikâye), oçerk (günlük olayların yaşananlara bağlı kalınarak anlatıldığı hikâye) ve roman gibi edebî türlerde eserler veren Gabit Müsirepov Kazak diline hakimiyetiyle göz doldurur. Kazak edebî dilinin oluşmasına önemli katkıda bulunan yazar unutulmaya yüz tutmuş Kazak sözlerine kalemiyle yeniden hayat verir, farklı farklı anlamlar ve duygular yükleyerek onları yeni yeni benzetme kalıplarıyla kullanır. Müsirepov, bütün bunları yaparken halkını komünizm ve sosyalizm yolunda eğitmeyi de ihmal etmez. O, edebiyatı halkı eğitmek amacıyla kullanmıştır. Kazak-Sovyet Cumhuriyeti'nde birçok devlet kademesinde görev yapan yazar, Kazak kültürüne ve diline yaptığı katkılarla ön plana çıkar.

Anahtar kelimeler: Gabit Müsirepov, Kazak-Sovyet Edebiyatı, 20. yy. Kazak Edebiyatı, Kazak Dili, Sosyalist Edebiyat

Abstract

One of the most important authors of 20th century-Kazakh-Soviet Literature is Gabit Müsirepov. The author, who witnessed great events such as 1st World War, Bolshevik Revolution and 2nd World War, express the reflections of these events on Kazakh lands in a literal language. Gabit Müsirepov, who has works in some literary types such as stories, povests, ocherks and novels, make a strong impression with his dominance on Kazakh Language. The author, making a big contribution on the formation of Kazakh literal language, gives life

* Okutman, İstanbul Üniversitesi

again to the Kazakh words which slide into oblivion, by means of his pen. Attributing new meanings and senses and using them with new accommodation forms, Müsirepov is never careless about educating his people on the way of Communism and Socialism, while doing all these. He has used the literature in order to educate the people. The author, who has taken charges in many governmental administrative levels, takes attention with his contributions to the Kazakh language and culture.

Key Words: Gabit Müsirepov, Kazakh-Soviet Literature, 20th century-Kazakh Literature, Kazakh Language, Socialist Literature

20. yüzyıla kadar daha çok sözlü edebiyat şeklinde gelişme gösteren Kazak edebiyatı yeni yüzyılda büyük aşama kaydetmiş, yeni türde yeni konuları içeren edebî eserler ortaya koymuştur. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde meydana gelen toplumsal olaylar, Bolşevik İhtilali süreci ve ihtilal sonrası dönem Kazak edebiyatının şekillenmesinde önemli rol oynar. Bu dönemde doğan her birey şiddetli toplumsal çatışmaların, 1. Dünya Savaşı'nın, Bolşevik İhtilali'nin ve ihtilalin ardından gelen zor yılların bedbinliğinde yetişir.

1900'lü yılların başından itibaren Kazak topraklarında boy gösteren toplumsal olaylar ve ideolojilerden nihayet Bolşevizm hayata hâkim olur. Bolşevizmin hayata hükmetmesinden itibaren topluma yön veren sanatçılar ağızlarını Bolşevizm musluğuna dayamak zorunda kalmışlar, böyle davranmayan sanatçılar sistem tarafından bir şekilde sindirilmişlerdir. Bu sindirme bazen yok etme şeklinde olurken bazen de sistemin vazgeçilmez unsuru yapma şeklinde kendini göstermiştir. Artık her düşünce, her davranış mevcut ideolojiyi besleme amacına yöneliktir. Mevcut rejim, sanatın özellikle de edebiyatın büyük bir güç olduğunu keşfetmiş, halkı eğitmek için bu unsurlardan yararlanma yoluna gitmiştir. İşte bu yıllarda doğan ve beynine, ruhuna işlenen düşünce tohumları bu dönemde filizlenen Müsirepov 20. yüzyıl Kazak edebiyatına yön veren yazarlardan biri olmuştur.

22 Mart 1902 yılında Kuzey Kazakistan vilayeti, Jambıl nahiyesi, Janajol köyünde doğan Müsirepov Kazak-Sovyet edebiyatının kurucularından biridir. Müsirepov düşünmeye başladığından itibaren Komünizm ideolojisinin ve Rus kültürünün etkisi altında yaşamına devam etmiştir. Kazak edebiyatına yön veren yazar ilk öğrenimini Rus okulunda görmesinden dolayı Rus edebiyatı ve dilinin zenginliğine kolayca ulaşabilmiştir. Ziraat Enstitüsünde okuduğu dönemde, Rus edebiyatının en seçkin temsilcilerinden Puşkin, Tolstoy, Lermantov, Gogol,

Dostoyevskiy gibi yazarları her yönüyle incelemiştir. Sovyet yazarlarından özellikle Gorki'nin Müsirepov'a etkisi açıkça görülmektedir.¹

Sürekli olarak sistemi besleyen Müsirepov da sistem tarafından ihmal edilmemiştir. Yazarlık hayatına 1927 yılında atılan Müsirepov bu yıldan itibaren devlet kademelerinde çeşitli görevler yürütmüştür. Kazak SSC İlimler Akademisi Üyesi (1958), Sosyalist Emek Kahramanı (1974), Kazak SSC'nin Halk Yazarı (1984), 1927'den itibaren Sovyetler Birliği Komünist Partisi Üyeliği yazar, Kazakistan Süreli Yayınlar Müdürlüğü, Kazak edebiyatı ve Sosyalist Kazakistan Gazeteleri Redaktörlüğü, Komünist Partinin Kazakistan Şubesi Başkanlığı, Sanat Dairesi İşleri Başkanlığı görevlerinde de bulunmuştur. 1955-56'da Ara (Arı) Dergisinin Baş Redaktörü, Kazakistan Yazarlar Birliğinin Birinci Başkanı, 1958'den itibaren SSCB Yazarlar Birliği Başkanlarından biri, Lenin ve Devlet Ödüllerini Tayin Etme Kurulu Üyesi olmuştur. SSCB Yüksek Şurasının Milletvekilliğini yapan Müsirepov 1974-75 yıllarında Kazak SSC Yüksek Şurasının Başkanı olmuştur. Üç defa Lenin, Ekim Devrimi Nişanı, iki defa Kızıl Tuv Nişanı ile taltif edilmiştir.²

Gabit Müsirepov yaşamı boyunca kendi halkını sosyalizm yolunda eğitmeye çalışırken üstün sanat gücü ve Kazak lehçesine hakimiyetiyle göz doldurur. Kaleminden çıkan her kelime tarihin tozlu sayfalarında kaybolmaya yüz tutmuş Kazak lehçesine, halk kültürüne ve örfüne ait unsurları yeniden canlandırır. Ondaki yazma aşkı Ziraat Enstitüsünde okuduğu dönemde başlar. Otobiyografisinde “Hesapla uğraşıp, deney sahasında ekin ekerken bile düşünmekten kendimi alamadım. Herkes ziraat gruplarına giderken ben edebiyat grubuna yazıldım. Yedi öğrenci, kendini Belinskiy'nin öğrencisi olarak tanıtan yaşlı bir pedagoğdan ücret karşılığında kış boyu ders aldık.” der.³

Müsirepov ilk hikâyesi olan *Tuvlağan Tolqında*'yı (Coşan Dalga Üzerinde) 1927 yılında yayımladığında sessizce edebiyat dünyasına girmiştir.⁴ Bu dönem Sovyet iktidarının, Kazak zenginlerinin köydeki ve toplumdaki etkisini azaltmak için büyük gayret sarf ettiği dönemdir. Bu amaçla zenginlerin tarlalarını bölmek, mallarına el koymak; ardından işçileri kolektif çalışmaya yönlendirmek gibi uygulamalar olmuştur. Sovyet iktidarı bu uygulamaları yaparken yazarlar da halkı bu yönde eğitmeyi ihmal etmemişlerdir. İşte Müsirepov ilk hikâyesi olan *Tuvlağan Tolqında* ile Sovyet iktidarının halkı eğitime yolundaki stratejisini uygulamıştır.

¹ Maqas BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tun Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 14.

² Orhan SÖYLEMEZ, *Çağdaş Kazak Hikayeleri Antolojisi*, İstanbul 2004, s. 67.

³ Maqas BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tun Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 13.

⁴ Gabit MÜSİREPOV, *Tulağan Tolqında*, Qızılorda:Qazaqstan Xalıq Şarvasınıñ Ortalıq Keñesiniñ Memleket Baspaxanası, 1928, s. 127.

Sadece Kazak topraklarında değil bütün Sovyet halkı tarafından tanınan usta nesirci, drama yazarı ve çevirmen G. Müsirepov'un sanat yolu ilginçtir. İlk eserinden son eserine kadar geçen dönemde Müsirepov'un sanatı büyük bir gelişme göstermektedir. Müsirepov'un sanatıyla ilgili altmışlı yıllarda yayımlanan *Kazak-Sovyet Edebiyatı Oçerki*'nde⁵ şöyle denilmektedir: Gabit Müsirepov, Kazak-Sovyet edebiyatının yaşayan temsilcilerinden biri. Edebiyatta altmış yıla yakın emeğinin içinde, onun kaleminden doğan piyeslerin, romanların ve hikâyelerin Sovyet-Kazak medeniyetinde önemli yeri vardır.⁶

Müsirepov'un *Qazaq Soldatı* (Kazak Askeri) romanı Bulgarcaya, Romenceye, Çekçeye, Slovakçaya, Fransızcaya çevrilmiştir. Yazar; eserlerinin ideolojisi, sanat gücü ve öğreticiliği yönüyle dikkatleri çekmiş; bu konuda birçok eleştirmen değerlendirmelerde bulunmuştur. Müsirepov'un sanatı konusunda Sovyet-Kazak edebiyatında da birçok fikir ileri sürülmüş, analizler yapılmıştır. Yazarın *Tuvlağan Tolqında* (Coşan Dalga Üzerinde) adlı eserine yapılan ilk eleştiri 1928'de yayımlanmıştır. Bundan sonrasında da Müsirepov'un sanatıyla ilgili değerlendirmeler hep devam etmiştir.

Müsirepov'un eserleri, temelleri Abay Kunanbayev tarafından atılan Kazak yazılı edebiyatının en önemli eserlerinden sayılmaktadır.⁷ Kazak-Sovyet edebiyatında Kazak hikâyesinin, romanının ustalarından söz edildiğinde edebiyatın birçok türünde eser veren G. Müsirepov'un adının geçmemesi mümkün değildir. Onun köy yaşamıyla ilgili hikâyeleri, anne ile ilgili yazdığı küçük hikâyeleri, Kazakistan'daki sosyalist değişimi resimleyen büyüklü küçük tasvirleri, çağdaş konuları ele alması Kazak edebiyatındaki önemini arttırmıştır. Kazak-Sovyet edebiyatının usta tasvircisi Müsirepov, Kazak edebî dilinin oluşmasına, gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur. Eskimiş, unutulmaya yüz tutmuş sözler onun kaleminde canlanarak, güçlenerek ve güzelleşerek yeniden hayat bulmuştur. O, kelimelere farklı duygular yüklemiş, yeni yeni benzetme kalıpları kullanmıştır. Müsirepov'un eserinde sadece önemli olaylar, ilginç karakterler dikkati çekmez, eserlerinde kelimelerin yeni kullanımları da dikkati çeker.⁸

Kazak dramasının oluşması ve gelişmesinde G. Müsirepov'un katkısı büyüktür. G. Müsirepov için dramanın özelliklerini derinden anlayabilen, eserin türü ile konusunu en uygun şekilde bir araya getiren en seçkin dram yazarı denirse yanlış olmaz. Onun *Qız Jibek* (Kız Jibek), *Qozı Körpeş-Bayan Suluv*,

⁵ Oçerk: Yaşanan günlük olayların yaşananlara bağlı kalınarak hikaye edildiği edebî tür.

⁶ *Kazak Sovyet Ādebiyatı Tarixinın Oçerkeri*, 1960, s. 332.

⁷ Geniş bilgi için bkz. Orhan SÖYLEMEZ, Göksel ÖZTÜRK, "Abay (İbrahim) Kunanbayev (1845-1904)", *Bir*, 3. sayı, 1995, s. 101-124.

⁸ Maqaş BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tuñ Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 6.

Aqın Tragediyası (Ozan Trajedisi), *Amangeldi* gibi piyesleri sadece Kazak dramasının değil bütün Sovyet dramının en önemlilerinden sayılır. Bu piyeslerin her biri eski Sovyetler Birliği'nin birçok tiyatro sahnesinde oynatılmıştır. Bu temsiller hakkında yazılan eleştiriler de oldukça fazladır.⁹

Kazak romanı Sovyet hükümeti döneminde oldukça ilerleme kaydetmiştir. Roman türünün oluşmasında ünlü Kazak yazarlarından ve ozanlarından S. Seyfullin'in, B. Maylin'in, İ. Jansügirov'un, M. Avezov'un, S. Mukanov'un, G. Müstafi'nin etkileri büyüktür. Bunların arasına Müsirepov'un da eklenmesi gerekir. Yazarın *Qazaq Soldatı* (Kazak Askeri), *Oyanğan Ülke* (Uyanan Ülke), *Jat Qolında* (Düşman Elinde) romanları Kazak edebiyatının önemli eserleri arasında sayılır. Bu üç roman da SSCB halkları tarafından bilinmektedir. *Qazaq Soldatı* (Kazak Askeri) Kazak edebiyatında İkinci Dünya Savaşı'nı ele alan ilk romandır. Eserde Sovyet askerlerinin kahramanlığı, halklar dostluğunun gerekliliği ele alınmıştır. *Oyanğan Ülke* (Uyanan Ülke) romanında yazar yaşadığı dönemin bir asır öncesinde geçen olayları anlatmıştır.¹⁰

Müsirepov, edebiyat ilmi ile edebî eleştirinin sonraları değerlendirilecek konularını çok önceden ele almıştır. O, Rus ve yabancı ülke dramalarından seçilmiş örnekleri, çoğunlukla nesirle yazılmış eserleri Kazak diline çevirmiştir.¹¹

A. HİKÂYELERİ

Yirmili yılların sonu ile otuzlu yılların başlarında bütün Sovyet topraklarında olduğu gibi Kazakistan'da da ekonomik ve toplumsal değişiklikler meydana gelmiştir. İşte bu dönemdeki olaylar değişik yönleriyle sanat eserlerine yansımıştır.¹²

Bolşevik İhtilaliyle yeni bir yaşam tarzının, yeni bir dönemin temelleri atılmıştır. Bu dönemde yeni edebiyatın yeni ürünleri yavaş yavaş görülmeye başlanır. Sosyalist edebiyatın kendine has özellikleri vardır. İlk olarak, eserin baş kahramanı mücadelecı yapıya sahip hizmet insanıdır. Edebiyatta böyle bir tipin yaratılması yenidir. Sosyalist edebiyat ilerleme, gelişme ve hayat gerçekliği üzerine bina edilmiştir. Bu dönemin ilk önemli eserlerinde yazarların partizanlık ve mücadelecilik sıfatı açıkça görülür. Yine sosyalist edebiyat ürünlerinde insan ile insanın, halk ile halkın arasındaki ilişki komünizm

⁹ Maqas BEKBERGENOV, *Söz Zergeri* (G. Müsirepov'ın prozalıq şığarmaları jaylı oçerk), Jazuşı baspası, Almatı 1967 s. 6.

¹⁰ A. g. e., s. 6.

¹¹ Maqas BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tun Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 6.

¹² Orhan SÖYLEMEZ, *Çağdaş Kazak Hikayeleri Antolojisi*, İstanbul 2004, s. 7.

ideolojisi perspektifinden ele alınır. Kazak-Sovyet edebiyatının oluşmasını ele alırken yazarlar hakkında söz söylendiğinde ilk olarak akılda tutulması gereken bilgiler bunlardır.¹³ Ayrıca Sovyet idaresinin rejimi ayakta tutabilmek için uyguladığı baskı politikası, yapılan değerlendirmelerde göz önünde bulundurulmalıdır.

Müsirepov eserlerinde Kazak halkının hayatını, önemli tarihî ve politik olayları pek çok yönden ele almıştır. Sanatçı, bir eserinde Kazakistan'ın Rusya'ya katılmasının olumlu etkilerini, Kazakistan'a kapitalist unsurların gelmesini, işçi sınıfının oluşma sürecini ele aldıysa diğer bir eserinde Kazakistan Cumhuriyeti'nde Sovyet hükümetinin yerleşmesiyle ortaya çıkan olayları anlatır. Bozkırın, çevrenin, örf-âdetin nasıl değiştiğini, özel mülkiyet olan çiftlik hayatının kolektif hâle getirilmesini ve bu yolda yaşanan zorlukları ve İkinci Dünya Savaşını eserlerinde ayrıntılı şekilde anlatmıştır.

Kazak edebiyatı dünyasına 1920'li yılların ortalarından itibaren katılan G. Müsirepov ilk olarak makaleleri ve çevirileri ile dikkati çeker. Daha sonra onun önemli eserlerinden sayılan *Tuvlağan Tolqında* (Coşan Dalga Üzerinde) adlı uzun hikâyesi 1928 yılında ayrı bir kitap olarak basılır. Yazarın gerçek anlamda sanatçılık yeteneği de bu dönemden itibaren ortaya çıkar. Müsirepov'un sonraları yazdığı hayat hikâyesine bakıldığında onun yazmaya 1928 yılından çok önceleri başladığı görülür. Müsirepov'un önünde edebiyatın önemli örnekleri, yol göstericileri vardır. Rus klasik edebiyatı ve Sosyalist edebiyat örneklerinden başka Kazak toprağında doğan önemli eserlerden beslenen Müsirepov'un Kazak halkının zengin sözlü edebiyatından da büyük ölçüde etkilendiğini göz ardı etmemek gerekir.¹⁴

Yazarın ilk eserlerinden itibaren sanat özelliklerine dikkat edecek olursak şu özellikleri görebiliriz:

1. Yazar; dış dünyayı, olayları ilk görünen hâliyle değil de farklı bir bakış açısıyla inceleyip, düşüncelerini olgunlaştırdıktan sonra anlatır.

2. Eserlerinin konusunu sadece seçmeyip onu işler, nakşeder, zengin ve uygun bir dille verir.¹⁵

Yazarı farklı kılan bu özellikler yazarın ilk eserlerinden itibaren karşımıza çıkar. Müsirepov'un kısa ve uzun hikâyeleriyle oçerkleri (günlük olayların yaşananlara bağlı kalınarak anlatıldığı hikâye) konu bakımından ikiye ayrılabilir:

¹³ Maqas BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'ün Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 10.

¹⁴ A. g. e. , s. 15.

¹⁵ A. g. e. , s. 15.

Kazakistan'daki devrim mücadelesi dönemini, sınıf çatışmalarını, o devir anlaşmazlıklarını ele alan eserler birinci grubu oluşturur. *Tuvlağan Tolqında* (Coşkun Dalga Üzerinde), *Ömir Yertegisi* (Ömür Masalı), *Üzdiksiz Ösiv* (Kesintisiz Gelişme), *Ana Turalı Ängimeler* (Anne Hakkında Hikâyeler), *Jaylav Jolında* (Yayla Yolunda), *Tutqın Qız* (Esir Kız) gibi eserler bu gruba girer. Bu eserlerde sadece devrim mücadelesi ve cephe olayları gösterilmemiştir. Bu eserlerin hepsinde eski düşüncüyü, örfü yıkararak yerine yeniyi yerleştirecek olan, bu yolda mücadeleyi bırakmayan kahramanlar vardır. G. Müsirepov'un hikâye ve oçerklerinden oluşan ikinci grup eserleri ise sosyalizm ile değişen köy hayatını, insanını anlatır. Yazar ister üretim ister çiftlik hayatını anlatsın hepsinde de sosyalizm rejimini sağlamlaştırmak için mücadele eden kişilerin iş ve hareketlerini göstermeye çalışmıştır. *Qos Şalqar* (Uçsuz Bucaksız), *Kök Üydegi Körşiler* (Mavi Evdeki Komşular), *Küsen, Alğaşqı Adımdar* (İlk Adımlar), *Şuğıla* (Şule), *Talpaq Tanav* (Yassı Burun), *Tunnel* (Tünel) gibi eserlerinde hayatı kendi gayretleriyle değiştiren Sovyet insanını anlatmıştır.¹⁶

1930'lu yılların ilk dönemlerinde Kazak-Sovyet edebiyatı hem konu hem tür yönünden büyük gelişme göstermiştir. Bu dönemde, önceden mevcut olmayan türler ortaya çıkmış; birkaç örnekle sınırlı kalan, gelişemeyen türler artmıştır. Bu türlerden biri *oçerk*tir. Yazarlar gündelik hayatın gerçekliğini *oçerk* vasıtasıyla halka iletmişlerdir. *Oçerk* sosyalist üretimin ve çiftçiliğin gelişme gösterdiği dönemlerde çok fazla görülmeye başlanmış, yazılan oçerklerle konu ve kurgu yönünden ilgi çekici hikâyeler ortaya çıkmıştır. Bazı eserlerde hikâye ve *oçerk* türünün özellikleri bir arada kullanılmıştır. İlk eserlerinin çoğunu *oçerk* ve hikâye türünde yazan Müsirepov yavaş yavaş edebiyatın daha hacimli bir türü olan povestlere¹⁷ yönelmeye başlamıştır.¹⁸

Müsirepov ilk eserlerinde devrim hayatını ele alırken Kazak-Sovyet edebiyatının en önemli temaları olan Ekim Devrimi, İkinci Dünya Savaşı, sınıf mücadelesi üzerinde uzunca durmuştur. Halkı komünizm yolunda eğitmeyi amaç edinen Müsirepov, eserlerinde Ekim devriminin tarihini; sınıf mücadelesinin özelliklerini; ezilen, emekçi, fakir halkın beylere karşı mücadelesinin nasıl olması gerektiğini ayrıntılı şekilde anlatmıştır. Yazarın bu konuları işleyen eserlerinden biri *Tuvlağan Tolqında* (Coşan Dalga Üzerinde) adlı hikâyesidir. Bu uzun hikâye Müsirepov'un gelecekte büyük bir yazar olacağına habercisi olmuştur. *Tuvlağan Tolqında* (Coşan Dalga Üzerinde) hikâyesindeki olaylar Birinci Dünya Savaşı yıllarında geçer. Eserde iki gencin,

¹⁶ A. g. e. , s. 16.

¹⁷ Povest: Romandan daha basit kurgusu olan uzun hikâye.

¹⁸ Maqaş BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tuñ Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 16.

hayatın türlü zorluklarıyla karşılaşması, hürriyet ve mutluluk için verdikleri mücadele anlatılır.¹⁹

Tuvlağan Tolqında (Coşan Dalga Üzerinde) hikâyesine fikir ve konu yönünden yakın sayılacak eserlerden biri de *Ömir Yertegisi* (Ömür Masalı) adlı hikâyedir. Yazar bu eserinde yoksul Kazakların yaşadığı ortak sıkıntılarını göstermeyi amaçlamıştır.²⁰

1916 yılı Kazak halkının, Çarlık hükümetinin baskısına ve sömürmesine karşı mücadele ettiği dönemdir. Bu tema o zamanlarda ve sonraki dönemlerde Kazak edebiyatında birçok esere konu olmuştur. Seyfullin'in *Tar Jol, Tayğaq Keşiv* (Dar Yol, Kaygan Geçit) romanında, M. Avezov'un *Qaraş-Qaraş, Qıylı Zaman* (Zor Günler), S. Şaripov'un *Bekbolat* povestlerinde; M. Avezov'un *Tüngi Sarın* (Geceki Şarkı), B. Maylin'in *Jalbır* (Parçalanmış), G. Müsirepov'un *Amangeldi* piyeslerinde ve S. Mukanov'un *Botagöz* romanının büyük bölümünde 1916 yılındaki olaylar ele alınmıştır. G. Müsirepov ise *Üzdiksiz Ösiv* (Kesintisiz Gelişme) ve *Tutqın Qız* (Esir Kız) adlı eserlerinde bu konuya değinmiştir.²¹

Müsirepov'un önemli povestlerinden biri de ara ara yayımladığı *Jaylav Jolında* (Yayla Yolunda) adlı hikâyesidir. Bu hikâyede geçen olaylar edebiyat sahasında o döneme kadar ele alınmamıştır. *Jaylav Jolında*'nın (Yayla Yolunda) yayımlanan bölümlerine bakıldığında eserin teması rahatlıkla anlaşılabilir. Yazar, hikâyede ezilen fakir kız Acar'ın nasıl mücadele ettiğini ve güçlendiğini anlatır.²²

Yukarıda bahsedilen povestlerden hiçbiri bitmemiştir.

Kazak-Sovyet edebiyatının oluşum döneminde Rus edebiyatının etkisi açıkça görülür. Kazak yazarları Rus klasiklerinde anlatılan olaylardan, kahramanlardan etkilenecek eserler yazmışlardır. Bu eserlerden bazıları da G. Müsirepov'un anne hakkında yazdığı hikâyelerdir. Bu hikâyelerin proleter edebiyatın kurucusu M. Gorki'nin tesiriyle yazıldığı açıktır. Dünya edebiyatında ilk olarak mücadeleciler, cesaretli ve optimist anne tipi M. Gorki'nin eserlerinde boy gösterir. Onun kahramanları yaşamaktan bıkan, çaresizliğe esir olan, gücünü yitiren anneler değil; kendisi ve milletin bahtı için mücadele etmeyi bilen kahraman annelerdir. M. Gorki'nin bu özelliği G. Müsirepov'un eserlerinde açıkça görülür.²³

¹⁹ Maqas BEKBERGENOV, *Söz Zergeri* (G. Müsirepov'ün prozalığı şığarmaları jaylı oçerk), Jazuşı baspası, Almatı 1967, s. 12.

²⁰ A. g. e. , s. 14.

²¹ Maqas BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'ün Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 19.

²² A. g. e. , s. 22.

²³ Gabit MÜSİREPOV, *Qazaq Äyeli, Roman Jäñe Äñgimeler*, Jalın, Almatı 1982, s. 7.

Anne hakkında yazılan bu novellelar ilk defa 1934 yılında *Ana*²⁴ adlı kitapta toplanmıştır. Bu eserde *Adamın Anası*²⁵ (İnsanoğlunun Annesi), *Ölimdi Jeñgen Ana*²⁶ (Ölümü Yenen Anne), *Ananın Anası*²⁷ (Annelerin Annesi) *Aşınğan Ana*²⁸ (Çilekeş Anne), *Ananın Araşası*²⁹ (Annenin Arabulucuğu) novellaları vardır. Sonraki yıllarda da Müsirepov anne ile ilgili hikâyeler yazmaya devam etmiştir. Yazarın, İkinci Dünya Savaşı zamanında *Yer Ana*³⁰ (Kahraman Anne), *Aqlıma*³¹ (Aklıma) gibi hikâyeleri yayımlanmıştır.

Anne teması Kazak edebiyatında önceden de ele alınmıştır ama “ana”nın kahramanlık, yücelik sıfatını belirli bir sistem içerisinde yazan ve her yönüyle ele alan yazar G. Müsirepov'dur.³²

Müsirepov, anne temasını ele alması konusunda M. Gorki'den etkilendiğini şöyle ifade eder: Gorki'nin yazdıklarının temasını, üslubunu anlamak için çabaladığımda ucu bucağı olmayan geniş bir zenginliğin içinde en önemli temanın ‘güçlü insan’ olduğunu gördüm. Kulağımda önceden kalma hikâyeler vardı. Gorki'nin *analarını* okuduğumda o hikâyelerin hepsi canlanmaya başladı.

Yazarın anne hakkındaki novellaları tema ve ana fikir yönünden birbirine benzer. Novellaların hepsinde doğruluk ve adalet yolunda karşılaşılan her türlü zorluğa karşı koyan; zulme ve adaletsizliğe baş eğmeyen; kendisinin yüceliğini anlayan; hem alçakgönüllü hem heybetli, mücadeleci, cesur, kahraman anne karşımıza çıkar.

Özetle söylemek gerekirse, yazar G. Müsirepov'un anne hakkında yazdığı hikâyeleri Kazak edebiyatını konu yönünden zenginleştiren, ona yazma sanatı yönünden yenilikler getiren değerli eserlerdir.

1920'li yılların sonunda Sovyet hükümeti ekonomisinde önemli ilerlemeler kaydedilir. Bu dönemde ilk beş yıllık plan kabul edilir. Buna benzer planlar her beş yılda bir yapılır. Bu yüzden bu döneme ‘beş yıllıklar devri’ denir.³³ Beş yıllıklar devrinde Kazakistan'ın görüntüsü değişmiştir. Ülkenin dört bir yanına demiryolları döşenmiş, fabrikalar ve binalar yapılmıştır. Yaşam tarzında değişiklikler olurken örf ve adetler de yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Yeni dönemde üretim anlayışı ön plana çıkmış, bundan dolayı

²⁴ Gabit MÜSİREPOV, *Ana*, Kaz. Körkem Âdeb. Bas., Almatı 1934, s. 79

²⁵ Gabit MÜSİREPOV, *Âdebiyet Maydanı Jurnalı*, 11.- 12. sayı, 1932.

²⁶ Gabit MÜSİREPOV, *Âdebiyet Maydanı Jurnalı*, 11.- 12. sayı, 1932.

²⁷ Gabit MÜSİREPOV, *'Ana' attı ângimeler*, 1934.

²⁸ Gabit MÜSİREPOV, *Âdebiyet Maydanı Jurnalı*, 11.- 12. sayı, 1932.

²⁹ Gabit MÜSİREPOV, *'Ana' attı ângimeler*, 1934.

³⁰ Gabit MÜSİREPOV, *Sotsiyalist Qazaqıstan Gazeti*, 8 Mart 1942.

³¹ Gabit MÜSİREPOV, *Âdebiyet jâne Iskustva Jurnalı*, 8. sayı, 1944.

³² Maqas BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tuñ Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 23.

³³ Orhan SÖYLEMEZ, *Çağdaş Kazak Hikayeleri Antolojisi*, İstanbul 2004, s. 7.

üretimi anlatan eserlerin sayısı da artmıştır. İşçi sınıfının kahramanlıklarına yönelik şiir, destansı hikâye ve romanlar bu dönemde bolca görülür.³⁴ G. Müsirepov eserlerinde bu üretim dönemine ait konuları da ele alır. *Tunnel*³⁵ (Tünel) ve *Jeñilgen Esrafil* (Yenilen İsrail) adlı eserler bu temayı işler. *Tunnel* (Tünel) povestinde kolhoz çalışanlarının pamuk üretilen toprakları sulayarak vatan zenginliğini artırmak için verdikleri yılmaz mücadele; dağı delerek tünel kazan işçilerin durumları anlatılır. Doğanın karşı konulmaz gücünü itaat ettiren kişilerin yaşamı Gabit Müsirepov'un *Jeñilgen Esrafil* (Yenilen İsrail) adlı hikâyesinde anlatılır. Bu hikâye ilk defa 1940 yılında yayımlanmıştır. Eserde şiddetli tipi ve soğukta demiryolu döşeyen işçilerin çalışmaları anlatılır. Demiryolu döşeyenler tabiatın şiddetli soğuşuna bakmadan, metrelerce yığılan kara takılmadan planlı bir şekilde verilen bu görevi yerine getirir. Hikâyede yine Sovyet insanının erdemleri anlatılır.³⁶

1930'lu yıllarda Kazak edebiyatında çokça alınan konulardan biri de kolhoz sistemine geçişteki olaylardır. Bu temaya yönelik büyük eserler yazılmıştır. A. Tvardovskiy'in *Jer Uyıǵı* (Verimli Toprak), M. Şolohov'un *Köterilgen Tını* (Bakir Topraklar), F. Panferov'un *Bruvskiyi* gibi eserler bu dönemi anlatır.³⁷

Kolhoz sistemini ilk olarak ele alan B. Maylin ise ikincisi G. Müsirepov'dur. Müsirepov 30'lu yıllarda kolhoz temasına yönelik hikâyeler, povestler, novellalar ve öçerkler yazmıştır. G. Müsirepov değişen köy hayatını, kolhoz sistemindeki zorlukları *Qos Şalqar*³⁸ (Uçsuz Bucaksız), *Kök Üydegi Körşiler* (Mavi Evdeki Komşular), *Küsen, Alǵaşqı Adımdar* (İlk Adımlar), *Şuǵıla* (Şule), *Talpaq Tanav* (Yassı Burun) gibi eserlerinde anlatır.³⁹

G. Müsirepov'un kolhoz temasını ele alan hikâyelerinin ilki 1928 yılında yayımlanan *Qos Şalqar* (Uçsuz Bucaksız) hikâyesidir. Bu hikâye yazıldığı dönemin en önemli problemini ele alır. Hikâyede Kazak köyündeki ekin yerlerini ve otlakları bölme işi, kolhoz sistemine geçiş, yeni hayat tarzıyla karşılaşan insanın çalışmadaki arzusu, cesareti ve gücü anlatılır.⁴⁰

*Kök Üydegi Körşiler*⁴¹ (Mavi Evdeki Komşular) hikâyesinde Kazak topraklarındaki kolektifleşmenin ilk dönemi anlatılır. Eserde köydeki sınıf çatışmaları ele alınır. Köy işinde serbestlik isteyen köylüyle yeni hayat tarzını

³⁴ Maqş BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tuñ Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 24.

³⁵ Gabit MÜSİREPOV, *Avıl Qominisi Jurnalı*, 1935, 12. sayı, 1.- 5. sayı, 1936.

³⁶ A. g. e. , s. 31.

³⁷ A. g. e. , s. 31.

³⁸ Gabit MÜSİREPOV, *Tañdamalı Şıǵarmalar*, III Tom. Almatı 1956, s. 81.

³⁹ Maqş BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tuñ Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 32.

⁴⁰ A. g. e. , s. 33.

⁴¹ Gabit MÜSİREPOV, *Jaña Ādebiyet Jurnalı*, 5.-6.-7.-8.-9. sayı, 1929.

kabul etmeyen zengin köylü bir şekilde kolhoz sistemini aksatmayı amaçlar. Mülk edinme psikolojisi ile sosyalizm arasındaki zıtlıklar, Kazak insanının kendine has karakter değişimleri bu hikâyede ele alınır.⁴²

Kolhoz sisteminin ilk zamanlarında oluşan problemlerin ele alındığı önemli eserlerden biri de *Alğaşqı Adımdar* (İlk Adımlar) dır. Müsirepov, hikâyesinde yaşamda karşılaşılan aksaklıkları, zorlukları komik unsurlarla ve nükteyle anlatmasını bilir. Hayatın yanlış ve kötü yönlerini bu şekilde ironiyle anlatmak, sonradan Müsirepov'un sanatında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkar. Yazarın bu özelliği sadece hikâyelerinde değil *Qazaq Soldatı* (Kazak Askeri), *Oyanğan Ülke* (Uyanan Ülke), *Jat Qolında* (Düşman Elinde) gibi romanlarında da görülür. Müsirepov bu konuda Saltıkov, Gogol gibi Rus yazarlarından etkilenecek kendine özgü bir üslup oluşturmuştur.⁴³

Müsirepov'un kolhoz hayatını anlatan eserlerinin içinde *Talpaq Tanav*⁴⁴ (Yassı Burun) (1934) adlı hikâyesinin yeri ayrıdır. İdeoloji ve tema bütünlüğü; yaşam unsurları ile karakterlerin uygunluğu yönünden sadece Müsirepov'un değil beş yıllıklar dönemindeki Kazak-Sovyet edebiyatının önemli eserlerindedir. Dıştan bakıldığında olay zengin değildir. Kişilerin inançlarının, örflerinin toplumsal değişikliklerin etkisiyle yavaş yavaş değiştiği anlatılır. *Talpaq Tanav* (Yassı Burun) hikâyesinde Kazak kolhozuna evcilleştirilmiş domuzun getirilmesi, halkın bu durumu önce yadırgaması ve sonra sessizce kabul etmesi, en sonunda da getirilen domuzun faydasının anlaşılması anlatılır. Hikâyenin sonunda yeninin eski düşünceyi yendiğini görürüz.

1934 yılında yayımlanan *Şuğıla*⁴⁵ (Şule) adlı hikâyesinde G. Müsirepov Kazak kolhozunun ilk dönemlerini anlatır. Sisteme geçişteki aşırıya gitmenin meydana getirdiği zorluklar bu eserde de ele alınır. Bu *oçerk*-hikâyenin konusu yazarın yaşadıkları, gördükleri ve duyduklarından oluşur. Eserde hikâyeden çok, oçerkin nitelikleri ön plandadır.⁴⁶ *Şuğıla* (Şule) adlı hikâyeye ilgili olarak birçok eleştiri yapılmıştır. Bu eleştirilerin bir kısmı hikâyenin kolhoz sistemini kötülediğini savunurken, bazı eleştiriler de hikâyenin yapıcı yönüne dikkat çeker.⁴⁷ Diğer eserlerinde olduğu gibi G. Müsirepov'un bu eseri de komünizm ideolojisini en iyi temsil edenlerin, komünizm yolunda en önde gidenlerin niteliklerini verir. Yazarın kendisi de tarım uzmanı arkadaşı da Eskoja olayları komünizm düşüncesiyle değerlendirir.

⁴² A. g. e. , s. 37.

⁴³ A. g. e. , s. 39.

⁴⁴ Türkiye Türkçesine aktarılmış hâli:Orhan SÖYLEMEZ, *Çağdaş Kazak Hikayeleri Antolojisi*, İstanbul 2004, s. 67.

⁴⁵ Gabit MÜSİREPOV, Qızılorda:Qaz. Mem. Kırkem Edeb. Bas., 1934, s. 79.

⁴⁶ Maqaş BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tuñ Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 41.

⁴⁷ A. g. e. , s. 43.

Müsirepov'un yazdıktan çok sonra yayımladığı *Etnografyalıq Äñgime* (Etnografik Hikâye) adlı eseri de bu gruba eklenebilir. Eserde hayatı komünizm ve devrim bakış açısıyla değerlendiren çağdaş insan anlatılır. *Etnografyalıq Äñgime*'de (Etnografik Hikâye) Kazak köyünde geçen ilginç olaylar ele alınır. Yazar, kahramanı vasıtasıyla Kazak köylerinde eskimiş örf ve âdetlerin yok edildiğini anlatır. *Etnografyalıq Äñgime* de (Etnografik Hikâye) konu ve fikir birliği, dilinin kalitesi ve farkı bakımından yazarın başlıca eserleri arasındadır.⁴⁸

*Tarğıl Qavın*⁴⁹ (Çilli Kavun) hikâyesinde trenle ilk defa karşılaşan Bolat Seralin'in başından geçen komik olaylar anlatılır. Trende yolculuk yapan Lida ismindeki kadının kavun almasını istediği Bolat Seralin trene bindiğinde tren hareket eder. Bundan sonra Bolat'ın başına bir sürü dert gelir. Eserde kahraman vasıtasıyla o dönem insanının medeni seviyesi anlatılır.⁵⁰

Müsirepov'un *Qozı Körpeş-Bayan Suluv* adlı hikâyesinde halkın verimli hâle gelmesi, ilerlemesi ve toplum hayatında meydana gelen değişiklikler anlatılmıştır. Aynı çizgide yayımladığı başka bir hikâye ise *Yer Qaptağay*⁵¹ (Kahraman Kaptağay) adlı hikâyesidir.⁵²

1947 yılında Müsirepov'un *Gört Toğıs*⁵³ (Bedel) hikâyesi yayımlanmıştır. Hikâye bitmemiştir ama yayımlandığı kadarıyla da hikâyenin teması ve ana fikri anlaşılabilir. Eserde dinlenme tesislerine gelen Menetay adlı gencin aynı yerdeki Petr Semenov, Japar Bolatov'la tanışması ve Petr'in İkinci Dünya Savaşı yıllarında başından geçenler anlatılır. Hikâyede Petr'den hareketle Sovyet insanının genel özellikleri belirtilir.⁵⁴

Müsirepov'un *Abtobiografyalıq Äñgime* (Otobiyografik Hikâye) adlı eseri yazarın başından geçen olayları içine alır. Yazar, doğduğu günden başlayıp yaşadıklarının en ilgi çekici yönlerini anlatır. Eserde Kazak köyündeki kolhoz sistemine geçiş dönemi, 1916 yıllarında Kazakların savaşta cephe gerisi işlere verilmesi konuları da ele alınır. Eserin ana kahramanı yazarın kendisidir. Devrimden önce Kazak köylerinde doğan pek çok genç Sovyet hükümetinin desteğiyle mevki ve şöhret kazanır. Müsirepov'un kendisi de bu yollardan geçer. Hikâyenin yazılma sebeplerinden biri budur.⁵⁵

⁴⁸ A. g. e. , s. 45.

⁴⁹ Gabit MÜSİREPOV , *Oñtürtik Qazakstan Gazeti*, 14-18 Şilde, 1940.

⁵⁰ Maqas BEKBERGENOV , *G. Müsirepov'tuñ Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 46.

⁵¹ Gabit MÜSİREPOV , *Ädebiyet Jañe İskusstvo Jurnalı*, 4.- 5. sayı , 1946.

⁵² Maqas BEKBERGENOV , *G. Müsirepov'tuñ Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 46.

⁵³ Gabit MÜSİREPOV , *Ädebiyet Jañe İskusstvo Jurnalı*, 11. sayı , 1947.

⁵⁴ Maqas BEKBERGENOV , *G. Müsirepov'tuñ Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 47.

⁵⁵ A. g. e. , s. 47.

1962 yılında Müsirepov'un *Söz Joq Sonıñ İzderi*⁵⁶ (Söz Yok, Onun izleri) adlı hikâyesi yayımlanmıştır. Eserle ilgili birçok eleştiri kaleme alınmıştır. Eser hem tema yönünden hem de kahramanların özellikleri yönüyle Kazak edebiyatında önemli yer tutar. Hikâyede tek kişiye itaat etmenin, kuralları katı bir şekilde uygulamanın sevimsiz durumları anlatılır. Müsirepov *Söz Joq Sonıñ İzderi* (Söz Yok, Sonun izleri) adlı hikâyesinde o güne kadar ciddi şekilde ele alınmayan bir konu olan bir kişinin maiyeti altında yaşamının zorluklarını cesur şekilde ele almıştır.⁵⁷

Müsirepov *Ömir Joriği*⁵⁸ (Yaşam Savaşı) adlı hikâyesinde geçim için mücadele eden balık Kökkaska'nın başından geçen ilginç olaylar anlatır. Hikâyenin baş kahramanı balık Kökkaska sadece kendisi için suyun derinliklerine dalmaz, çevresindeki halk için, hiç çekinmeden denizin tehlikelerle dolu derinliklerine dalar. Yazarın anne hakkında yazdığı hikâyelerinde karşılaştığımız romantik unsurlar bu hikâyede, denizde yaşayan anne balıkların yaşam mücadelesinde geçer.⁵⁹

Yazarın *Arqanıñ Añgimesi* (Arkanın Hikâyesi), *Közdiñ Añgimesi*⁶⁰ (Gözün Hikâyesi), *Tastıñ Añgimesi* (Taşın Hikâyesi) adlı hikâyelerinde İkinci Dünya Savaşı yıllarında Japonya'nın atom bombasıyla bombalanması konu edilir. Bu eserlerde suçsuz insanları öldüren Amerika Birleşik Devletleri'ne duyulan nefret ve kızgınlık anlatılır.

Gabit Müsirepov'un *Qasqırdı Atan Qaysısı?* (Kurdu Vuran Hangisi?), *Tımka-Dimka*, *Silekevterdiñ Kenjesi* (Silekevter'in Küçük Çocuğu) adlı hikâyelerinde insanlık ideali anlatılır.

Yazar, *Borandı Tünde* (Fırtınalı Gecede), *Dostar Qaljuñı* (Dostlar Şarkısı), *Qarlı Jañbır Astında* (Karlı Yağmur Altında) adlı hikâyelerinde insanların cesaretini, tabiat tasvirleri, nükte ve espiriyle anlatır. Birbiriyle bağlantılı olan *Dostar Qaljuñı*, *Qarlı Jañbır Astında* adlı bu iki hikâyede yazar Muhtar Avezov'un, Kalibek Kuvanişbayev'in, Elubay Ömirzakov'un ve kendisinin hayatından parçalar anlatmıştır.

Gabit Müsirepov'un edebî yönden güçlü eserlerinden biri de *Kezdespey Ketken Bir Beyne*⁶¹ (Kavuşmadan Giden Bir Görünüş) adlı povestidir. Bu eser yazarın sanatının olgunluk dönemine aittir. Eserde, sömürge toplumunda baskıya, adaletsizliğe karşı gelerek, amaçları ve sevdikleri için mücadele eden

⁵⁶ Gabit MÜSİREPOV, *Qazaq Ādebiyatı Gazeti*, 19 Qaraşa 1962.

⁵⁷ Maqas BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tuñ Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 48.

⁵⁸ Gabit MÜSİREPOV, *Qazaq Ādebiyatı Gazeti*, 11 Qaraşa 1963.

⁵⁹ Maqas BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tuñ Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 49.

⁶⁰ Gabit MÜSİREPOV, *Qazaq Ādebiyeti Gazeti*, 3 Fevral, 1967.

⁶¹ Gabit MÜSİREPOV, *Almatı:Jazuşı*, 1967, s. 204.

dirayetli halkın kızları ve oğulları anlatılır.⁶² Zamana uygun felsefi düşüncelerde bulunmak, halkçılık ideolojisi, lirizm, gerçekçi karakter tasviri, derin psikolojik tahliller, üstün edebî dil Müsirepov'un şiir diye adlandırdığı *Kezdespey Ketken Bir Beyne* (Kavuşmada Giden Bir Görünüş) adlı eserin önemli özellikleridir.

Yukarda anlatılanlara göre Müsirepov'un hikâye, novella ve povestleri dört grupta toplanır.

1. 1916 yılı olaylarını, devrim hayatını, 1. Dünya Savaşı yıllarını, Sovyet hükümetinin ilk yıllarındaki karmakarışık hâle gelen mücadeleleri anlatan eserler.

2. Kolhoz temasını, üretim hayatını anlatan eserler.

3- Anne hakkında yazılan eserler.

4- 1950 sonrası yazılan eserler.

B. ROMANLARI

1. QAZAQ SOLDATI⁶³ (KAZAK ASKERİ)

İkinci Dünya Savaşı konusunu ele alan büyük eserlerden biri de Gabit Müsirepov'un *Qazaq Soldatı* (Kazak Askeri) romanıdır. Eser Kazak-Sovyet edebiyatında Sovyet halkının Hitler Almanyasına karşı yaptığı kahramanlıklarını gösteren hacimli bir yapıt olarak yer alır. İkinci Dünya Savaşına yönelik Sovyet askerlerinin cephedeki kahramanlıklarını ve cephe gerisinde Kazak-Sovyet halkının canını dişine takarak çalışmasını anlatan büyük eserler savaş yıllarında da savaştan sonraki yıllarda da bol miktarda yazılmıştır. Bu eserlerin içinde Müsirepov'un savaşın son yılı olan 1945 yılında yayımlanan *Qazaq Batırı*⁶⁴ (Kazak Kahramanı) adlı hikâyesinin yeri ayrıdır. Bu hikâye edebî yönden, savaşla ilgili unsurları gerçekçi bir dille ele almasıyla, İkinci Dünya Savaşı cephesinde kahramanlık gösteren askerlerin davranışlarının ve karakterlerinin büyük bir ustalıkla tasvir edilmesi yönüyle Kazak nesrinde önemli bir atlama taşı olmuştur. Eser daha sonra *Qazaq Soldatı* (Kazak Askeri) romanı olarak karşımıza çıkar. Roman ile hikâye arasında üslup ve kalite farkı vardır. Bu iki eser değişik yönlerden karşılaştırıldığında yazarın sanat gelişimini de anlamak mümkündür.⁶⁵

⁶² Maqaş BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tuñ Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 50.

⁶³ Gabit MÜSİREPOV, *Qazaq Soldatı*, Almatı Jazuşı, 1967, s. 368.

⁶⁴ Gabit MÜSİREPOV, *Kazak Batırı*, Almatı, 1945, s. 65.

⁶⁵ Maqaş BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tuñ Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 54.

Qazaq Soldatı (Kazak Askeri) romanı sadece Kazak milli edebiyatının değil bütün Sovyet edebiyatında geniş bir okuyucu kitlesinin dikkatini çekmiştir.

Romanın başlarında Kazak köyünün önceki zamanlardaki günlük yaşamı, romanın baş kahramanı Kayroş'un doğup büyümesi, yeni yaşam tarzıyla tanışan köyün ilk yıllarında yaşanan zorluklar anlatılır. Yeni yaşam tarzının getirdiği zorluklardan kurtulmak isteyen Kayroş köyden şehre kaçar. Onun kaçma sebebi doğup büyüdüğü yerden bıkmaması değildir, asıl amacı şehirde kendini yetiştirip güçlendikten sonra köye dönerek problemleri çözme idealidir. Şehre giden Kayroş'u balalar evi korumasına alır. Burası onu okutur, her yönüyle eğitir. Kayroş burada aldığı eğitimle yetenekli, medeni, hünerli bir kişiliğe bürünür. Kayroş'un gördüğü bu eğitimi birçok fakir çocuk görür. Okumaya gücü yetmeyen pek çok yoksul ve yetim çocuk Sovyet hükümeti döneminde bu şekilde eğitilmişlerdir. Genç Kayroş'un başından geçen bu olaylarla toplumun bütününde meydana gelen değişiklikler gösterilmiştir. Kayroş'un başkalarından farkı onun balalar evinde yetişmesidir. Ülkesinin kendisine yaptığı desteği gören Kayroş vatani tehlikeyle karşılaşınca bütün gücüyle savaşır. Sovyet kültürü terbiyesiyle yetişen Kayroş bulunduğu konumla yetinmez. O sürekli gelişmek, basamak basamak yükselmek ister. Hitler Almanyasının vatanına saldırdığını gören Kayroş kendi isteğiyle cepheye gider. O, sisteme ve düzene dayanan askerliği sosyalist ihtilalden sonra öğrenir. Askerî sistemdeki bu yenilik Kayroş'un cepheye yaşadıkları vasıtasıyla ortaya koyulur.⁶⁶

Qazaq Soldatı (Kazak Askeri) romanında, olayların ustaca kurgulanmasının ve karakterlerin gerçekçi olmasının yanında dil de mükemmeldir. Romanda karakterleri ifade eden diyaloglar, ruh hâlini belirten monologlar, gerçekçi tabiat tasvirleri çok fazladır. Müsirepov'un sanatının en önemli özelliklerinden biri de benzetme sanatını ustaca kullanmasıdır. *Qazaq Soldatı* (Kazak Askeri) romanında da Müsirepov'un bu özelliğinin en güzel örnekleri mevcuttur.⁶⁷

2. OYANĞAN ÖLKE⁶⁸ (UYANAN ÜLKE)

Gabit Müsirepov'un sanat yolunda katettiği büyük aşama *Oyanğan Ölke* (Uyanan Ülke) romanıyla gerçekleşir. Çoğunlukla hikâye, *oçerk*, *povest* ve *Qazaq Soldatı* (Kazak Askeri) gibi Kazak edebiyatında büyük yankı uyandıran bir roman yazan Müsirepov *Oyanğan Ölke* (Uyanan Ülke) romanını yazmak

⁶⁶ A. g. e. , s. 60.

⁶⁷ A. g. e. , s. 82.

⁶⁸ Gabit MÜSİREPOV, *Oyanğan Ölke*, Almatı:Kaz. Mem. Kırkem Edeb. Bas, 1962, 500 s.

için uzun bir hazırlık devresinden geçmiştir. *Oyanğan Ülke* (Uyanan Ülke) romanı konusu, olay ve kahramanları yönüyle önemli bir eser olmuştur.⁶⁹

Romanda Kazakistan tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Kazak bozkırına kapitalist unsurların gelmeye başlaması, maden ocaklarının açılması, fabrikaların kurulması, işçilerin teşkilatlanması anlatılır. Romanın yazıldığı döneme kadar tarihî ve ilmî çalışmaların dışında Kazak okuyucusu, topraklarındaki üretim sanayi ile işçiler hakkında edebî bir eserle karşılaşmamıştır. Kısaca, *Oyanğan Ülke* (Uyanan Ülke) romanı Kazak bozkırına kapitalist unsurların hâkim olmaya başladığı zamanlarda halkın uyanışını anlatan bir romandır. Romanda yaşam unsurları tarihî olaylarla mukayese edilerek derli toplu şekilde anlatılır.⁷⁰

Kazak topraklarında yaşanan bu süreç *Oyanğan Ülke* (Uyanan Ülke) romanında gerçeğe uygun şekilde anlatılmıştır. Yer, kişi adları ve olayların gelişim süreci de tarihi gerçekliğe uygundur. Eser yaşam metaryallarının bir kopyası değildir. Olaylar Karagandı tarihine bağlı olarak, kahramanlar da kendilerine özgü özellikleriyle doğal olarak anlatılmıştır.

Oyanğan Ülke (Uyanan Ülke) romanında sadece Kazak halkının geçmişteki hayatı, bu hayatın değişmesi ve oluşan yeni toplum değil; bu toplumun geleceği de dikkate alınmıştır. Eserin gerçek önemi ise edebî yönden güçlü olması, seçilmiş olaylardan oluşması, ustaca yapılan kurgudan ve kompozisyon bütünlüğünden ileri gelmektedir. Eserde tek kişinin hayatı anlatılmaz; onun toplumsal yönü, taşıdığı genel özellikler, olaylarla olan bağlantısı, cümleleri ve fikirleri kısaca her şeyi özeldir.⁷¹

Gabit Müsirepov Kazak yazarlarının içinde Kazak dilini mükemmel şekilde kullanabilen söz ustası olarak bilinir. Bu özelliği ilk eserinden son eserine kadar gördüğü gibi *Oyanğan Ülke* (Uyanan Ülke) romanında da açıkça görülmektedir. Eserde tabiat tasvirleri bolca mevcuttur. Gece ve gündüzün, bozkır hayatının, yaz ile kışın en muhteşem görünüşleri ustaca tasvir edilmiştir. Bu tasvirler eserde ayrı bir bölüm olarak karşımıza çıkmaz; olayları ve durumları anlatmaya, karakterleri göstermeye yararlar.⁷²

G. Müsirepov'un üslubuna ait bir diğer özellik ise hitabet gücü ve duygularını şiirsel bir dille ifade etmesidir. Bu nedenle onun bazı cümleleri şiir gibidir. Romanda kahramanların özelliklerini, karakterlerini çoğunlukla yazarın kendisi de anlatır ama kahramanların kendilerine de anlattırıldığı olur. Kahramanların iş ve davranışlarını seçmeye çalışan yazar birçok yerde mizahı

⁶⁹ Maqş BEKBERGENOV, *G. Müsirepov'tun Prozası*, Almatı:Ravan, 1990, s. 83.

⁷⁰ A. g. e. , s. 84.

⁷¹ A. g. e. , s. 115.

⁷² A. g. e. , s. 116.

da kullanmıştır. Yazarın bu özelliği diğer eserlerinde de görülür. Her büyük yazar kendi dilinin bütün zenginliğini uygun şekilde kullanmasını bilir. Kazak-Sovyet edebiyatında dil zenginliğini her yönüyle ortaya koyan yazarlardan biri de M. Avezov'dur. G. Müsirepov'un üslubunda da bu dil zenginliği dikkati çeker.⁷³

Gabit Müsirepov üstün üslubuyla, söz ustalığıyla birçok genç yazara örnek olmuştur. Onun eserlerinin her birinde Kazak dilinin zenginliği, güzelliği açıkça görülür. Yazar, birçok sözü yeni kalıplarda ve “da, de” bağlacını değişik şekillerde kullanarak dile yeni anlamlar yüklemiştir.

3. ULPAN⁷⁴

Gabit Müsirepov 1975 yılında *Jazuşu* (Yazıcı) yayınevinden çıkan bu eserini ilk olarak povest olarak adlandırmıştır. Yirmi dört parçadan oluşan bu eseri yazar daha sonra roman şekline sokmuştur. Sonradan oluşturulan bu roman üç büyük bölümden oluşmuş ve her bölümün sayısı değiştirilmiş, yeni bölümler eklenmiştir⁷⁵.

Ulpın romanının yazarın diğer eserlerinden üstünlüğü, eserin birçok farklılığıyla anlaşılabilir. Bu farklılıklar şu şekilde sıralanabilir:

1. Yazarın romanda geçen tarihî bir olaya cesurca, hiç çekinmeden eğilmesi.
2. Eserin ana kahramanının yeni tipte, toplumdan farklı olan bir kadın olması.
3. Eserin üslup özelliği.

Ulpın romanı için yazarın tarihî materyalleri kendi ideolojisi doğrultusunda, kendi düşüncesine göre yeniden şekillendirdiği tarihî-sosyolojik bir roman denilebilir. Yazar, romanı belgelere dayalı olarak değil de halk ağzından duyarak yazdığını söyler.

Kenesarı'dan ayrılarak beş eyaletin halkını yöneten zengin Yeseney'e genç yaşta eş olan; onu aklıyla, fikirleriyle ve kahraman kişiliğiyle yöneten Ulpın'ın çevresindeki halka nasıl yardım ettiğini, onlara merhametle ve adaletle davrandığını; en sonunda da Torsan isminde bir zalimin tuzağına düşerek ölmesini G. Müsirepov halktan duyduğu şekliyle hikâye etmiştir. Eserde o devri tanıtan (19. yüzyıl ortaları) yaşam tarzını anlatan günlük hayata ait bilgiler,

⁷³ A. g. e. , s. 117.

⁷⁴ Gabit MÜSİREPOV. *Qazaq Äyeli, Roman Jäñe Äñgimeler*, Jalın, Almatı 1982, 154 s.

⁷⁵ Gabit MÜSİREPOV, *Ulpın, Povest pen äñgimeler*, Almatı 1975, 239 s.

kahramanlar, kır tasvirleri, psikolojik tahliller ve ayrıntılı tasvirler fazlasıyla mevcuttur.

Ulpan romanında 1917 ihtilalinden önceki Kazak kadını anlatılır. Kazak kadınının mal karşılığında evlenme, genç yaşta kaçırılma gibi olumsuz özellikleri olsa da *Ulpan* romanında Kazak kadını üstün özellikleriyle karşımıza çıkar. Kazak bozkırında Ay, Tañsıq, Aysa-Bibi, Bolğan ana, Barşın-Kent, Bayan-avıl gibi kadın adlarıyla adlandırılan yerler; Yeneñ, Qızay gibi anne adlarıyla adlandırılan boylar oldukça çoktur. Yerleşim merkezlerinin ve boyların kadın isimleriyle adlandırılması Kazak topraklarında kadına verilen değeri ifade eder.⁷⁶

Ulpan, Kazak kadınının bütün özelliklerinin toplandığı karakterdir. Bu kahramanda, feodal toplumda yaşanan zorluklar, halkını yöneten kadın, halkını değiştiren kadının bilgeliği ve kahramanlığı görülür.

4. JAT QOLINDA⁷⁷ (DÜŞMAN ELİNDE)

Gabit Müsirepov'un hacimli en son eseri *Jat Qolında*'dır (Düşman Elinde). Eser *Oyanğan Ülke* (Uyanan Ülke) romanının bir devamıdır. Bu romanda *Oyanğan Ülke* (Uyanan Ülke) romanındaki olaylar daha geniş ele alınmış, yeni devir, yeni insanlar anlatılmıştır.

Jat Qolında (Düşman Elinde) 19. yüzyılın sonu ve daha sonraki uzun dönem anlatılmıştır. Güçlü karakterler, tasvirler, karakterleri ifade eden davranışlar eserde oldukça fazladır.

Romanda özellikle göçebe yaşam süren halkın maden ocaklarının, fabrikaların açılmasıyla hayatlarında meydana gelen değişiklikler anlatılır. Romana genel olarak bakıldığında eski ile yeninin karşılaştırıldığı görülür. Eserde bu konuya yönelik ayrıntılar oldukça fazladır.⁷⁸

SONUÇ

Yazılı ve daha çok zengin bir sözlü geleneğin devamı olan 20. yüzyıl Kazak edebiyatı bünyesinde birçok değerli yazar barındırır. Hem devrin sosyalist ideolojisini savunan edebiyat hem de isyan edebiyatı diyebileceğimiz bu dönemin eserlerinde büyük ızdırapların, ideolojilerin yansımaları edebî bir şekilde karşımıza çıkar.

⁷⁶ A. g. e., s. 123.

⁷⁷ Gabit MÜSİREPOV, *Jat Jolında*, Almatı:Jazuşı, 1982, s. 74.

⁷⁸ A. g. e., s. 148.

Asırlar boyu birçok toplumsal olayın yaşandığı Kazak toprakları 1917 Bolşevik İhtilali'yle yeni bir döneme girer. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren Kazak steplerinde etkisini gösteren kapitalizm sınıf farklılıklarını körüklemiş, toplumda meleke hâline gelen ayrıcalık görme ve sınıflar arasındaki derin uçurum zihinlerde sosyalizm olarak patlamıştır. Kazak topraklarında sosyalizmin ezip geçtiği Kazak kültürü 1938'lere kadar ona millî ruh verecek birçok taraftar bulduysa da özellikle 1938 yılında Stalin tarafından yapılan kısımlar sonucunda bir anlamda kör-topal yoluna devam etmiştir.

Kazak-Sovyet Cumhuriyeti'nde edebiyat ve yazar sosyalizmi beslemeyi amaçlamıştır. 1920'lerden itibaren yazılan eserler her ne kadar bir süre millî unsurları ifade etmiş olsalar da çok vakit geçmeden komünizmin, sosyalizmin propaganda aracı olmaktan geri kalmamışlardır. Sistemin kendilerine verdiği görevi yerine getirmeyen yazarlar ya sürgün edilmişler ya da bir şekilde etkisiz hâle getirilmişlerdir. Eserlerinde samimi bir sosyalist tavrı ortaya koyan Müsirepov yaşamayı tercih etmiş, ölene kadar sosyalizm ve komünizme hizmet etmiştir. Lakin Müsirepov'un eserleri dil, kültür ve örf açısından incelendiğinde ortaya çıkan çelişki dikkati çeker. Sosyalizm öğretisinin tam aksine kendi ırkının dilini, örfünü yaşatma ve üstün nitelikleriyle ortaya koyma Müsirepov'un en önemli özelliğidir. Bu yönden bakıldığında Müsirepov'un Kazak kültürüne, milliyetçiliğine olan hizmeti hiç de küçümsenemez.

Kazak halk kültürünü yaşatmaya ve halkı sosyalizm konusunda eğitmeye çalışan Müsirepov sistemi savunurken birçok olumsuzluğu görmezden gelmiştir. Rejimin kendisi için tehlike gördüğü Kazak aydınları yok edilirken Müsirepov kalemiyle sistemi olağanüstü bir yaşam tarzı olarak göstermiştir. Özellikle 1920-1921 ve 1931-1932 yılları arasında yaşanan kıtlık sonucunda toplum kedi-köpek yiyecek noktaya gelmişken ve açlıktan dolayı üç milyon Kazak kırılırken Müsirepov bu dönemlerde yazdığı hikâyelerle rejimi övmekten geri durmamıştır.

Müsirepov *Kazak Askeri* romanıyla Sovyet edebiyatında önemli bir yer edinmiştir. Eserde Kazak halkının İkinci Dünya Savaşı'nda gösterdiği cesareti, kahramanlığı ve Sovyet halklarının kardeşliğini mükemmel bir üslupla anlatmıştır. İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra yazılan eserde, savaş boyunca hep en ön cephede savaşan Kazak askerlerinin nasıl bir kıyıma uğradığından, yüz binden fazla Kazak'ın cephede öldüğünden hiç bahsetmemiştir.

Müsirepov'un *Şule*(1934) ve *Söz Yok, Onun izleri* (1962) adlı hikâyeleri rejimi eleştirmesi açısından önemlidir. *Şule* adlı hikâyede, kolhoz sistemine geçişte yaşanan sıkıntıları, sistemi eleştiri boyutunda ele alan Müsirepov ancak çok sonraları yazdığı *Söz Yok, Onun izleri* adlı eserinde tek kişiye itaat etmenin

sevimsizliğini göstererek bu eleştirinin devamını getirmiştir. Yazarın bu eserlerinin dışındaki bütün eserleri sistemi savunur.

Hikâyelerinin bir kısmını tamamlamayan Müsirepov'un bu yönü ilginçtir. Yazarın eserlerini bitirmemesinin en önemli nedeni halkı sosyalizm konusunda eğitmektir. Yazar nüsha nüsha yayımladığı hikâyeleriyle okuyan kesimin düşünce dünyasına nüsha nüsha girmiş, halkı eğitmeyi belli bir sürece yaymıştır. Sanatını halkı eğitmek için kullanan yazar bu konuda ustaca davranmıştır.

Müsirepov'un *Gözün Hikâyesi* adlı eseri dikkati çekecek niteliktedir. Hikâyede Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'ya attığı atom bombasının ortaya çıkardığı trajik durum, atom bombasının patladığı yerde bulunan bir Kazak kızının ağzından anlatılır. Eserde Amerika'ya atom bombası atıldığından dolayı lanet okunur. Yine burada Müsirepov büyük bir çelişki içerisindedir. Kendi halkının nükleer denemelere nasıl kurban edildiğini görmezden gelir. Sadece Semey bölgesinde yapılan nükleer denemeler sonucunda on binlerce Kazak halkı ölmüş ya da sakat kalmıştır. Hikâyede, Müsirepov'un olayı yaşayan Kazak kızına söylediği "Burası savaşın olduğu şehir değildi; kadınların, çocukların ve ihtiyarların barış içinde yaşadıkları bir şehirdi. Bu insanların hiç kimseye zararları yoktu. Ben hala anlamış değilim, biz ne suç işledik, kime ne yaptık?" cümlesi kendi topraklarında olanlar dikkate alındığında inandırıcı değildir.

Müsirepov'un eserlerinde geçen kahramanlar hep bir amaca yöneliktir. Mücadeleci, zorluklardan yılmayan, ezene karşı isyan bayrağını çekme cesaretini ve dirayetini gösteren kahramanlar hiçbir zaman hata yapmazlar. Olağanüstü niteliklere sahip olan hikâye ve roman kahramanları her zaman amacına ulaşır. Müsirepov bu yönüyle değerlendirildiğinde katıksız bir sosyalist kimliğine bürünür.

Müsirepov'un anne hakkında yazdığı hikâyelerin iki yönü vardır. Eserde sosyalizm 'ana' aracılığıyla anlatılırken bu annelerin Kazak olması önemlidir. Müsirepov'un Kazak değerlerini en usta şekilde işlediği bu hikâyelerde geçen anne tipleri eski Türklerde toplum içinde bir erkek kadar güce ve etkiye sahip olan Türk kadınına hatırlatır.

Müsirepov her şeye rağmen Kazak kültürüne katkılarından dolayı dikkate değer bir yazardır.

KAYNAKLAR

- İmla Klavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996.
- BEKBERGENOV, Maqaş, *G. Müsirepovtın Prozası*, Almatı 1990.
- BEKBERGENOV, Maqaş, *Söz Zergeri (G. Müsirepov'ın prozalıq şıǵarmaları jäyli oçerk)*, Jazuşı baspası, Almatı 1967.
- MÜSİREPOV, Gabit, Gört Toǵıs, *Ädebiyet Jañe İskustvo Jurnalı*, 11. sayı, 1947.
- MÜSİREPOV, Gabit, Adamnıñ Anası, *Ädebiyet Maydanı Jurnalı*, 11.- 12. sayı, 1932.
- MÜSİREPOV, Gabit, *Alǵaşqı Adımlar*, (Buringı atı-Bir adım keyin, Yeki Adım İlgeri), Şuǵıla, 1934.
- MÜSİREPOV, Gabit, Ämina, *Qazaq Ädebiyeti - Tıñ Ölkesi Gazetteri*, 10 Sentyabr 1965.
- MÜSİREPOV, Gabit, Ana Jırı, *Qazaq Ädebiyeti Gazeti*, 22 Aprel 1977.
- MÜSİREPOV, Gabit, *Ana*, Almatı:Kaz. Korkem Adeb. Bas., 1934.
- MÜSİREPOV, Gabit, Aqlima, *Ädebiyet jäne İskustva Jurnalı*, 8. sayı, 1944.
- MÜSİREPOV, Gabit, Aşınǵan Ana, *Ädebiyet Maydanı Jurnalı*, 11.- 12. sayı, 1932.
- MÜSİREPOV, Gabit, Ataqtı Äñşi Mayra, *Qazaq Ädebiyeti Gazeti*, 27 Fevral 1981.
- MÜSİREPOV, Gabit, Aygöl Qoysınıñ Kunderi, *Oñtüstik Qazaqstan Gazeti*, 8 Fevral 1964, *Juldız jurnalı*, 3. sayı, 1964.
- MÜSİREPOV, Gabit, *Jat Jolında*, Almatı:Jazuşı, 1982.
- MÜSİREPOV, Gabit, Kök Üydegi Körşiler, *Jaña Ädebiyet Jurnalı*, 5, 6, 7, 8, 9 sayı, 1929.
- MÜSİREPOV, Gabit, Közdiñ Añgimesi, *Qazaq Ädebiyeti Gazeti*, 3 Fevral 1967.
- MÜSİREPOV, Gabit, *Oyanǵan Ölke*, Almatı:Kaz. Mem. Korkem Edeb. Bas., 1962.

- MÜSİREPOV, Gabit, Ölimdi Jeñgen Ana, *Ädebiyet Maydanı Jurnalı*, 11.- 12. sayı, 1932.
- MÜSİREPOV, Gabit, Ömir Joriğı, *Qazaq Ädebiyatı Gazeti*, 11 Qaraşa 1963.
- MÜSİREPOV, Gabit, *Qazak Batırı*, Almatı, 1945.
- MÜSİREPOV, Gabit, *Qazaq Äyeli, Roman Jäne Äñgimeler, Jalın*, Almatı 1982.
- MÜSİREPOV, Gabit, *Qazaq Soldatı*, Almatı Jazuşı, 1967.
- MÜSİREPOV, Gabit, Qos Şalqar, *Tañdamalı Şığarmalar*, III Tom., Almatı 1956.
- MÜSİREPOV, Gabit, Söz Joq Sonıñ İzderi, *Qazaq Ädebiyatı Gazeti*, 19 Qaraşa 1962.
- MÜSİREPOV, Gabit, *Şuğıla*, Qızılorda:Qaz. Mem. Körkem Edeb. Bas., 1934.
- MÜSİREPOV, Gabit, Torğıl Qavın, *Oñtüstik Qazakstan Gazeti*, 14-18 Şilde 1940.
- MÜSİREPOV, Gabit, Tunnel, *Avıl Qoministi Jurnalı*, 12. sayı, 1935, 1.- 5. sayı, 1936.
- MÜSİREPOV, Gabit, *Tuvlağan Tolqında*, Qızılorda:Qazaqıstan xalıq şarvasınıñ ortalıq keñesiniñ memleket baspaxanası, 1928.
- MÜSİREPOV, Gabit, Ulpan, *Povest pen äñgimeler*, Almatı, 1975.
- MÜSİREPOV, Gabit, Yeki Äyel – Yeki Düniye (Ayjan Qoyşınıñ Tünderi), *Sotsiyalist Qazaqıstan Gazeti*, 20-22 Fevral 1977.
- MÜSİREPOV, Gabit, Yer Ana, *Sotsiyalist Qazaqıstan Gazeti*, 8 Mart 1942.
- MÜSİREPOV, Gabit, Yer Qaptağay, *Ädebiyet Jañe İskustvo Jurnalı*, 4.- 5. sayı, 1946.
- SÖYLEMEZ, Orhan, *Çağdaş Kazak Hikâyeleri Antolojisi*, İstanbul, 2000.
- SÖYLEMEZ, Orhan, ÖZTÜRK Göksel, Abay (İbrahim) Kunanbayev (1845-1904)”, *Bir*, 3. sayı, 1995.
- Kazak-Sovyet Ädebiyeti Tarixiniñ Oçerkteri*, Almatı 1960.